ГОРДІЄНКО Р.О.

БРОНЗОВЕ ЗНАРЯДДЯ З с.ХОМИНЕ

Публікація присвячена унікальній знахідці - бронзовому кельту-мотиці, знайденій на Сумщині. Зроблено спробу визначити його функціональне призначення і культурно-хронологічну атрибуцію.

Восени 2011 р. на околиці с.Хомине Сумського району Сумської області мешканцем с.Пушкарівка на березі озера Великі Портки (стариця р.Псел) під час риболовлі було знайдене бронзове знаряддя - кельт-мотику.

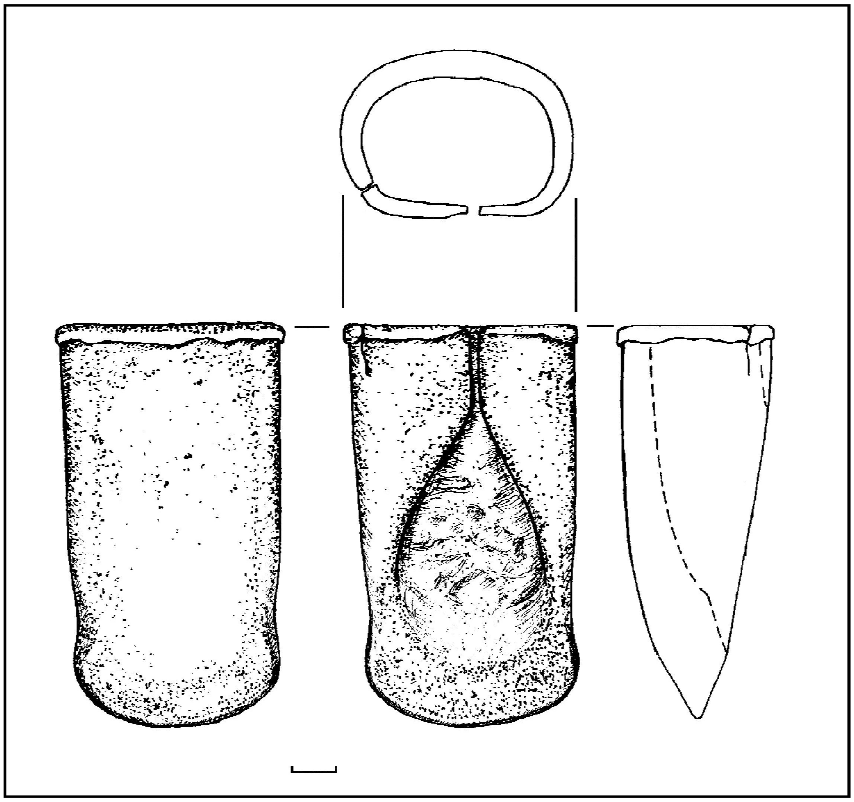

Воно має довжину 9,4 см, ширину леза 5 см, овальну в плані втулку діаметром 4,5х2,9 см. Вага знаряддя - 380 г. Його зовнішня сторона злегка загнута до леза, на внутрішній стороні - масивне клиновидне вістря і втулка. Знаряддя відлите з бронзи, а незамкнута втулка утворена в результаті загинання розкованих країв. Вона по краю має валик у вигляді напливу назовні. Кельтоподібне знаряддя з відкритою частиною стінки відноситься до мотик.

Мотику, знайдену на Сумщині, застосовували для відколювання невеликих шматків від великої маси землі, у зв'язку з чим вона мала асиметричний профіль і насаджувалась на руків'я своєю пласкою стороною назовні, а випуклою - всередину. Проте, нерідко вчені називають мотиками інші, аналогічні за формою знаряддя, які не використовувалися для

землеробських робіт [1, с.173-175].

Бронзові наконечники мотик з'являються у пізньому періоді бронзового віку. Найбільше їх виявлено у північній частині Середнього Подніпров'я. Знаряддя з Хоминого відноситься до кола бронзових мотик цього регіону, найближчою аналогією їй є мотика з колишнього Канівського повіту Київської губернії [2, с.144]. Дослідники вважають, що перші металеві мотики за формою нагадували кам'яні. Як і останні, за способом кріплення вони діляться на дві групи. До першої відносяться знаряддя, що кріпилися за допомогою отвору, куди вставлялося колінчасте дерев'яне руків'я. Мотики другої групи кріпилися за допомогою бокових виступів, до яких прив'язувалося руків'я [3, с.120]. Знаряддя з Хоминого відноситься до першої групи.

Місце знахідки мотики локалізується у місцевості, де у 1966 р. В.А.Іллінська і О.І.Тереножкін відкрили поселення доби бронзи біля хут.Хомина (нині с.Хомине). На поселенні вони виявили матеріали як бондарихинської культури, так і малобудківського типу. На думку В.А.Іллінської, дане поселення відноситься до найбільш ранніх пам'яток бондарихинської культури [4, с.89, 92].

Основою господарства бондарихинських племен було землеробство і скотарство. Виробів із металу на бондарихинських поселеннях виявлено небагато. Проте, на пам'ятках цієї культури зустрічаються залишки, що свідчать про місцеве бронзоливарне виробництво. Воно представлене знахідками ливарних форм для відливки кельтів (Студенок-5, Бондариха), бронзових ножів (Бондариха), долотоподібних знарядь (Оскол) [5, с.117], а також тиглів, ллячок і ложок-ллячок (Олександрія) [6, с.6-7]. Ці речі Є.М.Черних відносить до кардашинського осередку металообробки, початок якого датує XII - XI ст. до н.е. [7, с.149].

До періоду пізнього бронзового віку О.І.Тереножкін відносить і поширення бронзових мотик у Середньому Подніпров'ї. Крім середньодніпровських, мотики, аналогічні знайденій біля Хоминого, зустрічаються у Волго-Окському басейні й відомі як кельти-лопатки. Два таких знаряддя були знайдені під час досліджень Сейминського та Решенського могильників у басейні р.Ока. Їх бокові частини, виділені у вигляді крил, на відміну від інших виробів цього кола, виготовлені шляхом відковки [8, с.90, 203]. Кельти-лопатки характеризують єлунинський (кінець III - перша чверть II тис. до н.е.) етап періодизації сейминсько-турбинського осередку металообробки [9, с.94]. Проникнення сейминсько-турбинської спільності в Східну Європу датується часом близько XX ст. до н.е. [9, с.95]. В культурних утвореннях доби пізньої бронзи Волго-Окського та Волго-Камського басейнів ряд дослідників вбачають витоки бондарихинського комплексу, відводячи головну роль поздняківській культурі [10, с.3]. На думку С.В.Кузьміних, синкретичні поздняківсько-ранньотекстильні групи населення, потужний переселенський рух яких у Дніпро-Донський Лісостеп мав місце у другій половині II тис. до н.е., складали генетичну основу пам'яток малобудківського типу [10, с.5], які датуються XV - кінцем XIII ст. до н.е. До XVI - XV ст. до н.е. формування кардашинської металургійної традиції в Середньому Подніпров'ї відносить В.І.Клочко [11, с.117].

Не суперечать цьому і археологічні матеріали з поселення біля с.Хомине. Очевидно, саме до цього часу і слід відносити мотику з поселення біля с.Хомине.

1. Никишин И.И. Некоторые замечания о почвообрабатывающих орудиях / И.И.Никишин // Краткие сообщения Института истории материальной культуры. - 1947. - Вып.XVI. - С.173-175.

2. Тереножкин А.И. Предскифский период на Днепровском Правобережье / А.И.Тереножкин. - К.: Издательство Академии наук Украинской РСР, 1961. - 246 с.

3. Березанская С.С. Северная Украина в эпоху бронзы / С.С.Березанская. - К.: Наукова думка, 1982. - 212 с.

4. Ильинская В.А. Некоторые вопросы генезиса юхновской культуры / В.А.Ильинская // Советская археология. - 1969. - №2. - С.85-101.

5. Артеменко И.И. Бондарихинская культура / И.И.Артеменко // Эпоха бронзы лесной полосы СССР. - М., 1987. - С.116-119.

6. Бєлінська Л.І. Звіт про археологічні дослідження на території Сумської області у 2006 році // Науковий архів Сумського обласного краєзнавчого музею. - 2006/1.

7. Буйнов Ю.В. Итоги раскопок поселения Студенок-5 и некоторые вопросы генезиса бондарихинской культуры / Ю.В.Буйнов // Древности. - 2004. - С.141-153.

8. Черных Е.Н. Памятники сейминско-турбинского типа в Евразии / Е.Н.Черных, С.В.Кузьминых // Эпоха бронзы лесной полосы СССР. - М., 1987. - С.84-106.

9. Соловьев Б.С. Сейминско-турбинская проблема / Б.С.Соловьев // Научный Татарстан. Гуманитарные науки: Археология и история. - 2009. - №2. - С.91-102.

10. Корохіна А.В. Деякі проблеми вивчення генези та розвитку бондарихинської культури / А.В.Корохіна // Археологія. - 2010. - №1. - С.3-11.

11. Клочко В.И. Металлургическое производство в энеолите - бронзовом веке / В.И.Клочко // Ремесло епохи энеолита - бронзы на Украине. - К., 1994. - С.96-132.

Гордиенко Р. А.

Бронзовое орудие из с.Хомино

Публикация посвящена уникальной находке - бронзовому кельту-мотыге, найденной на Сумщине. Автор делает попытку определить функциональное назначение и культурно-хронологическую атрибуцию орудия.

Gordienko R. A.

Bronze tool from Khomino village

The publication is dedicated to the unique find - Celt-mattock made of bronze, that was found in Sumy Region. The author tries to determine functions and cultural-chronological attribution of the tool.

Отримано 26.11.2011